

nyegem, ott az otthonom — hangzik a régi mondás. Lovának nyergén átvett kis szőnyege végigkíséri hétköznapijait: ezen fogyasztja ételét, erre borul le imádkozni, s erre hajtja le álomra fejét. Lakóházát faliszőnyeggel avatja otthonná. A dzsámi padlója is szélteben-hosszában szőnyegekkel van borítva, és az iránta érzett tiszteletből hagyják a hívők lábbelijüket kint, az ajtó előtt. A szőnyeg tehát, mint látjuk, a hétköznapiak szerves részévé vált. Gyermekként a földön játszadozva a szőnyeg színes virágai télikert gyanánt gyönyörködtek. Nem is beszélve a szőnyegek jellegzetes illatáról, amely minden török emberben az atyai ház emlékét idézi fel. A török gyapjúszőnyegek, amelyek eredetileg növényi színezőanyagokkal festett nyers gyapjúból készültek, idővel a különböző vidékek jellegzetes motívumainak hihetetlen változatosságával terjedtek el.

A szeldzsuk törökök Anatóliába történő bejövetele meggyorsította ezt a folyamatot, és ettől kezdve egy bizonyos szín- és motívumvilág egy-egy néprajzi közösség egyértelmű jelképévé vált. Mai napig Anatólia szerte a szőnyegek különböző színei, különböző motívumai különböző származási helyre utalnak. Idővel a minták bizonyos stilizáláson mentek keresztül, ez azonban sohasem szorította háttérbe az eredeti szín- és motívumvilágot.

Ennek a folyamatnak az elemzése azonban már a tudósok és a szakemberek dolga, nekünk laikusoknak a hihetetlenül gazdag színvilág élvezete adatik meg. Batári Ferenc barátom is e téma egyik lelkes kutatója.

Mielőtt átadnám a szót a tudománynak, még egyszer szeretném megköszönni fáradozásait, és kötelességemnek tartom, hogy mindazoknak — elsősorban dr. Lovag Zsuzsa főigazgatónőnek — köszönetet mondjak, akik részt vettek e kiállítás megrendezésében."

A kiállítás megtekintése után İsmet Birsal nagykövet a múzeum halljában elegáns, nagystílusú fogadást adott a résztvevők tiszteletére.

MEGHÍVÓ

a Magyar-Török Baráti Társaság
1997. december 9-én (kedden)
17 órakor

tartandó összejövetelére.

Diavetítéses előadás keretében Puskás László és F. Tóth Tibor tájékoztatást ad októberi, törökországi tanulmányútról.

Ennek keretében:

- beszámolnak a törökországi hivatalos megbeszélésekről és a Török Füzetek törökországi megrendeléseiről,
- diavetítés segítségével törökországi világörökséget képező műemlékeket és helyszíneket is bemutatnak.

A bemutató helyszíne: *Nemzetek Háza*
(Budapest VI., Bajza u. 54., I. emelet).

RÖVID HÍREK

Török üzletemberek látogatása hazánkban

A Független Gyáriparosok és Üzletemberek Szövetsége (MÜSIAD) Törökország vállalkozóinak legnagyobb szervezete. Tagjainak száma meghaladja a háromezretet, munkájukat huszonöt területi iroda koordinálja. A MÜSIAD szervezésében hatvan török üzletember tett európai látogatást, amelynek keretében 1997. szeptember 26—28. között Budapesten szerveztek bemutató tanácskozást. A jeles eseménynek a Danubius Thermal Hotel adott otthont.

Ivanics Mária tagtársunk Széchenyi professzori ösztöndíjban részesült. Ezzel immár valamennyi egyetemi oktató tagtársunk részesül ebben a kiemelkedő díjazásban.

Az újabb Széchenyi-ösztöndíjnak ezúton is gratulálunk.

Kunkovics László tagtársunk „Ótörök kőemberek” című fotókiállítása 1997. június 27-től három hónapon át volt látható a budapesti Néprajzi Múzeumban. Az érdeklődésre tekintettel a múzeum a kiállítást november közepéig meghosszabbította.

Az oktatási, tudományos és kulturális államközi egyezményekben biztosított keret terhére a Magyar Ösztöndíj Bizottság (MÖB) jóváhagyásával Puskás László és F. Tóth Tibor — társaságunk elnökségének és a Török Füzetek szerkesztőbizottságának tagjai — tíz nap időtartamú törökországi ösztöndíjas tanulmányutat nyertek el. A tanulmányútra Kéry György ankarai rendkívüli és meghatalmazott nagykövetünk meghívása alapján, a Művelődési és Köznevelési Minisztérium támogatásával kerül sor.

A Török Füzetek munkatársai az előzetes tervek szerint felkeresnek néhány, a világörökség részét képező törökországi helyszínt: elutaznak Divriğibe, és Hattusasba a hettita ásatások helyszínére.

A TRANSELEKTRO segítségével meglátogadják majd a kangali hőerőmű harmadik blokkja építésének helyszínét is.

A Török Füzetek szeptemberi különszámában a szobrászművész nevének feltüntetése nélkül közöltük a felavatott Gül Baba szobor fotóját. Időközben sikerült megtudnunk, hogy a szobrot Sait Rüstem neves szobrászművész készítette. A művésztől ezúton is elnézést kérünk.

Éhkopp

(Açlık ekmeğin katığı)

— Azt mondják, hogy keleten éhínség van... De lássuk, csakugyan van-e? — tette fel a kérdést az illetékes személy.

— Mi sem hisszük! — mondta egy hang a hallgatóság soraiból.

— Ha ezt mondják, az nem más, mint intrika!

— Így van, intrika! Ellenségeink intrikája... meg a defetistáké!

— Tételezzék fel, hogy van éhínség. Mit mondtak atyáink: az éhezés a kenyér sója. Ezt persze hiába mondják a jóllakott embernek. Ezek a jóllakott isztambuliak már a kenyeret sem élvezik... Miért? Mert sohasem éheztek, hát azért.

— Elég, ne is folytasd! Intette le egy kézmozdulattal az illetékes személy az ilyen hangot.

Mire egy másik szakértő:

— Hivatalosan sem megerősítve, sem cáfolva nincs az éhínség. Ahhoz, hogy kijelenthessük, van vagy nincs, hivatalos szakvéleményre kell támaszkodnunk. Én szakvéleményt akarok, szakvéleményt! Mármost azt kérdelem Önöktől, kitől kérjünk szakvéleményt? Mondjuk például az angoloktól...

— Igen, az angoloktól. Az angolok áruja jó, az angol szakvélemény megbízható. Másrészt rugalmas, amerre húzod arra nyúlik...

— Nem, angol szakvélemény nem jó nekünk!

— Így van, nem jó. Az angolok még a szakvéleménybe is belekeverik a politikát. Mikor azt mondják kelet, közép-keletre kacsintanak. Ha közép-keletet mondanak, akkor kőolaj. Nyíltan megmondva, az arabokkal akarnak összeugrasztani bennünket. Hát jó az nekünk?

— Igen, legjobb a német szakvélemény...

— Hogyis ne! A németek szűkmarkúak. Mi van akkor, ha kiderítik, hogy éhínség van? Talán kinyitják majd az erszényüket és segíteni fognak?

— Nem, dehogy segítenek, kérem szépen.

— Akkor hát amerikai szakvélemény... Kérjünk Amerikától...

— Szóval amerikai segítséget óhajtanak?

— Igen, így van...!

— Akkor hát Amerikából fogunk egy bizottságot felkérni.

— Legjobb, ha egy öttagú bizottságot kérünk fel.

— Igen ám, de vajon mennyi kiadással kell számolnunk egy öttagú bizottság esetében? Tudják azt Önök, mibe kerül nekünk egy ilyen szakértő? Egy amerikai teszem azt fél millióba is belekerül. Öt fő az annyi mint két és fél millió!

— Eh, ahol ilyen komoly problémáról van szó, kicsire nem adunk!

— Rendben van, ebben maradunk. De hogy a posta-költséget, illetve a távirat- vagy telefonköltséget megspóroljuk, az ajánlatkérésre delegáljunk Amerikába egy magunk közül választott küldöttséget. Rendben van?

— Rendben van, kérem szépen.

— Nagyon is rendben van!

Tizenöt nap múlva megérkezett az öttagú bizottság repülővel. Egy csomó ünnepség után a tolmácsokkal együtt útnak indultak. A felméréseket, minthogy ez látszott legfontosabbnak, a lótrágyák vizsgálatával kezdték. A bizottság elnöke nagyítóját elővéve megsejmelte egy halom lócitromot.

— One, two, three...

A tolmács megkérdezte:

— Mit számol, mister?

— Mit számolnék, hát az ürülékben található zabszemeket számolom. Ez a leghatásosabb módszerünk. Ha az ürülékben sok a zabszem, akkor azon a vidéken nincs éhínség.

— És ha egy sincs benne?

— Akkor csodálnám, hogyan élnek meg erre felé.

— Nos, a mostani vizsgálataik eredményeként... van éhínség keleten, vagy nincs?

— Állj! ... Csak semmi kapkodás! Lássuk a bivaly-excrementumokat is.

Három napig kerestek bivalyürüléket, de sem bivalyra, sem lepényre nem bukkantak. A bivalyokat ugyanis már rég levágták és elfogyasztották. Harmadnap egy, a határon átköborolt bivaly ürülékére bukkantak.

A bizottság elnöke rögtön előszedte mérőműszereit és megmérte a bivalylepény átmérőjét, a sugarát és egy mérőpálcával a magasságát. Az értékeket összevetette. Hárommal elosztotta és egyet kivont belőle, majd felkiáltott:

— Wonderful! A bivalyok jól tápláltak. Bárcsak az amerikai bivalyok lennének hasonló állapotban, mint az Önöké! Vagyis ez azt jelenti, hogy a bivalyok alapján is elmondhatjuk, hogy keleten nagyon is bőség van.

Egy másik szakértő:

— Nem hinném. A bivalyaik csak félig jóllakottak.

Mire a harmadik szakértő:

— Akkor hát normális a helyzet.

Az illetékes személy csalódott volt:

— De mister, hogy lehet ez? Bivalyaink is, teheneink is, és hogy a szamarainkról ne is beszéljek, valamennyien éheznek. Az a bivaly, amelyik a szóban forgó trágya tulajdonosa, valószínű nem is a miénk, hanem csak átszökött ide. Ez az ürülék kinézete alapján is biztos... Így e!

Mire a főokos:

— Erre a dologra pontot tettünk. Lássuk a falubelieket.

Bementek hát a falu kávézójába. A tolmácsok elmagyarázták mi a helyzet, de az embereknek szeme sem rebent, csak egykedvűen bámultak a jövevények képébe. A bizottság elnöke angolul kérdezte az ott ülők egyikét:

— Mit ettél ma reggel?

A tolmács törökre fordította:

— Azt kérdezi az amerikai, hogy mit reggeliztél.

— He?

— Mit ettél, azt kérdi.

— Hát izé...

— Beszélj már, nem tudsz törököül, te?

— Hm, izé... hát... szóval...

A falusiak közül valaki felemelkedett és angolul szólalt meg:
— Mister, mi nem értünk törökül. Ha akarsz valamit, engem kérdezz.

Az amerikai elcsodálkozott:

— Hol tanultál meg angolul?

— Bostonban. Évekig hordár voltam... De hát a honvágy... aztán visszajöttem.

— Mit ettél ma reggel?

— Articsókát!

— Jaaa! ... És mást?

— Sültet, meg ananászt.

— Brávó! — kiáltott fel az amerikai. A törökök úsznak a bőségben!

— Hogyhogy bőség, mister? ... Ezeket a konzerveket még amerikából hoztam, amikor hazajöttem.

— Most pedig — szólta a bizottság elnöke — elérkezünk a vizsgálat végéhez. Egy doboznyi földre van szükségünk, hogy meghatározzuk annak tápértékét. A kelet földjének.

— Mi sem egyszerűbb — így a tolmács. — Gyerünk, kerítsetek egy dobozt.

A Bostonból hazatért keleti ember így szólt:

— Nekem van. Az egyik kiürült konzervedobozt odaadhatom.

Hamarosan egy ötlikós konzervedobozzal a kezében tért vissza. A dobozt a legmeszesebb helyről vett talajmintával töltötték meg. A tolmács biztos volt abban, hogy a legokosabban járt el. De az illetékes személy, a talajmintát látva, aggodalmaskodni kezdett. Odahívatta a tolmácsot és ráparancsolt:

— Tedd amit mondok! Azonnal öntsd ki a minta felét!

— Igenis, uram.

— Tegyéle bele egy kis homokot!

— Parancsára.

Aztán egy kis agyagot és egy rész meszet... Ne feledd, ez hazafias kötelességed!

Minél soványabb a talaj, annál bőségesebb lesz a segély.

A tolmács az illetékes személy utasításait pillanatok alatt maradéktalanul teljesítette.

Miután az öttagú bizottság magával vitt egy konzervedoboznyi keleti földet, hat hónapra rá, postán egy hatalmas csomag érkezett. A keleti föld várva várt analízise volt. Hatszáz oldalas, részletes szakvélemény.

A szakvélemény elején az alábbi összegzés állt:

„Megállapítottuk, hogy bivalyaik semmivel sem maradnak el az amerikai bivalyoktól. Lovaik, juhaik, illetve teheneik táplálékával kapcsolatban határozott kijelentést nem lehet tenni. Továbbá, tekintettel arra, hogy házaikban WC-t sehol sem találtunk, az emberek táplálkozási szokásait nem lehetett megállapítani. A talaj vonatkozásában megállapítottuk, hogy az húsz százalékos meszet, huszonöt százalékos agyagot és ötvenöt százalékos homokot tartalmaz. Tekintve, hogy az agyaghoz, illetve a mészhöz képest a homok nagyobb százalékban található, kifejezetten javasoljuk, hogy nagy mennyiségben termeljenek pisztáciát.

Fordította: Puskás László

Rifat Ilgaz (1911—1993)

A huszas évek végén, nem sokkal a Kurtulus Savasi, azaz a törökországi honvédő háború befejeződése után, az azt követő nyomorúságos években, fiatal tanító kezdte meg pályafutását egy Fekete-tenger melléki kis faluban. „Lelkes elemi iskolai tanító voltam, 18 éves és mozgékony, mint a higany” — írja magáról egyik elbeszélése elején. Mélyen érintette az ottani emberek nyomora, nélkülözése, közömbössége. Felvette hát a harcot a tudatlanság, a nemtörődömség ellen. Az itteni, valamint későbbi tanári működése során szerzett élményei nagymértékben befolyásolták írói pályafutását.

Rifat Ilgaz volt az ifjú pedagógus, aki maga is azon a vidéken, Cide nevű kisvárosban született, 1911-ben. A falusi tanítóskodás után 1944-től Adapazariban és Isztambulban működött, török nyelv- és irodalomtanárként. Első verseskötete *Yarenlik* (Jóbarátság) címmel 1943-ban jelent meg, ezt követte 1944-ben a *Sinif* (Osztály), majd több más kötet. 1957-től kezdve humoros hangvételű elbeszélésekkel jelentkezett, amelyekkel igen széles olvasóközönséget hódított meg. *Don Kişot İstanbul'da* (Don Quijote Isztambulban, 1957.), *Nerde o Eski Usturlar* (Hol vannak azok a régi borotvák, 1962.), *Palavra* (Fecsegés, 1972.). Már 1937-től rendszeresen publikált irodalmi és egyéb folyóiratokban, újságokban. 1946-ban Aziz Nesinnel együtt adták ki a *Markopaşa* című folyóiratot.

Humoros regényei közül legismertebb a *Hababam Sinifi* (A habókos osztály), melynek később színpadi változatát is elkészítette. Tanítói-tanári élményei alapján a kisiskolások számára is több regényt írt. Igen népszerű az öt részből álló gyermekregénye, a *Bacaksiz sorozat* (Bacaksiz Kamyon Sürücüsü, B. Sigara Kaçakçı, B. Okulda, B. Paralı Alet és B. Tatil Köyünde), amelynek főhőse egy kedves, rosszcsont nebuló, aki mindenütt ott „lábatlankodik” (Bacaksiz jelentése ugyanis lábatlan).

Yıldız Karayel (Csillag, Északi-szél) című regényével 1981-ben elnyerte a Madarali Regény Díjat (Madarali Roman Ödülü) és az Orhan Kemal Irodalmi díjat (Orhan Kemal Roman Armağanı). Ebben a regényében, akárcsak az 1969-ben megjelent *Karadeniz Kıyıcısında* (A Fekete-tenger partján) című művében „a Fekete-tenger partvidékén élő emberek élete nyert regényes formát”.

Rifat Ilgazt humoros íróként tartják számon. Aziz Nesinnel összehasonlítva azonban humora szarkasztikusabb, kesernyesebb. Míg Aziz Nesin kacajra fakasztja az embert, az ő írásain inkább csak elmosolyodunk. Annál is inkább, mert a háttérben sokszor ott érezzük a szegénységet, a nyomorúságot és az emberi rosszindulatot.

Rifat Ilgaz fél évszázadot átívelő írói munkássága során rendszeresen jelentek meg elbeszélései, amelyek több kiadást is megértek. Halála előtt nem sokkal, ezekből ő maga állított össze egy válogatást, *Satilmislar* (Akiket eladtak) címmel. Az ebben foglalt elbeszélések nemcsak a humor mesterének írsaiból adnak ízelítőt, hanem általuk az elemi iskolától az elit isztambuli kiadókig, a börtöntől a szanatóriumig terjedő, küzdelmekkel és szorongásokkal teli élet nyomát is végigkövethetjük. Az itt közölt elbeszélést is ebből a válogatásból vettük. Írásai közül eddig egy verse jelent meg magyarul, a *Szenvedélyek tengere* című antológiában (Gondolat, 1961.).

Könyves szemmel Törökországban

Gyakori törökországi utazásaim során (amelyek fő célja az ankarai egyetemen magyar lektorként dolgozó feleségem meglátogatása) sohasem mulasztom el az isztambuli és az ankarai könyvesboltok választékának szemrevételezését. Noha a török könyvpiac lényegi jellemzőit tekintve kísértetiesen hasonlít a magyarhoz, az ottani könyvesboltok nem kevés meglepetéssel szolgálnak az érdeklődő idegen számára. Mivel Törökország lakóinak száma mintegy hatvanöt millió, magától értetődő, hogy az évente kiadott címek száma és összpéldányszáma meghaladja az itthonit, bár az egyes művek átlagpéldányszáma — akárcsak nálunk — ezer-ötezer körül mozog, s hasonlóan a mi kiadóinkhoz, az ottaniak is gyakran élnek a gyors utánnomlás lehetőségével. Ami a kiadott művek tematikai megoszlását illeti, dominál a szépirodalom, különösen szembevetendő a verseskötetek nagy száma (a török — hasonlóan a magyarhoz — lírikus alkat). A klasszikus és a kortárs szerzők művei mellett bő választékkal képviseltetik magukat a világirodalom korábbi és jelenkori kiválóságai: a divatos angol, amerikai, francia, német és egyéb nemzetbeli szerzők könyveit villámgyorsan lefordítják, s viszonylag megfizethető áron, puha (kartonált) kötésben kínálják. A könyvesboltok többsége egyéb kulturcikk (levelezőlapok, poszterek, papír-írószer, esetleg hanghordozók) árusításával is foglalkozik; sok a tankönyvek forgalmazására szakosodott üzlet, amelyekben se szeri, se száma a különböző oktatási intézményekben használt oktatási anyagoknak, illetőleg a felvételi vizsgákra előkészítő segédleteknek. A kiadványok ára nagyjából a magyarországi árszínvonalon mozog, ennek ellenére — legalábbis a városokban — viszonylag magas a rendszeres könyvvásárlók száma, a boltok mindig tele vannak böngészőkkel.

A könyvüzletek egy része — különösen a szépirodalomra szakosodottak — valóságos értelmiségi találkozóhelyek, ahová szinte napi rendszerességgel betérnek az írók, költők, hogy rajongóikkal találkozhassanak. Több írószövetség is működik, gyakoriak az író-olvasó találkozók, felolvasások, irodalmi matiné. A nagy bankoknak, ipari holdingoknak is van kiadói tevékenységük, sőt — s ez külön érdekesség — maga a kulturális minisztérium is bocsát ki szépirodalmi, művészeti, néprajzi könyveket, amelyeket saját boltláncán keresztül terjeszt. Török jellegzetesség, hogy az írók, költők közül sokan — közöttük befutott, népszerű szerzők is — kis könyvkiadót, könyvesboltot tartanak fenn, s gyaníthatóan inkább ebből élnek meg, mintsem publikációiból. Mind a könyvkiadók, mind pedig a könyvárusok — nem tartván egymás konkurenciájától — egymás mellé települtek; Isztambulban, Ankarában valóságos „könyves” utcák, számos apró könyvkereskedésnek helyet adó alagsori labirintusok alakultak ki. Dívik az utcai árusítás is, ám sokkal rendezettebb, kulturáltabb formában, mint nálunk. A főváros, Ankara egyik érdekessége a belvárosi Olgunlar utca, amelynek az Atatürk bulvár felé eső szakaszán egymás mellett sorjáznak az antikvárusok bódéi, főként használt tankönyveket árulva, amelyeknek itt sokkal nagyobb a becsülete, mint nálunk.

A „felszín” — a sok, nyomdailag is szépen kivitelezett könyv látványa — jó benyomást kelt, a „mély” azonban — mint azt az ottani szakemberektől megtudtam — gondoktól terhes. Ezekről barátom, Remzi Inanç ankarai könyvkereskedő világosított fel, egyaránt ismerős lévén a könyvszakmában és az irodalmi életben, tekintve, hogy maga is ismert prózaíró. Kis üzlete, a „Toplum Kitabevi” a főváros központjában, egy többemeletes bérház első emeletén működik. Boltjának tehát nincs kirakata (ez itt más szakmákban sem ritkaság), mégis

a legkülönbözőbb napszakokban betoppanva hozzá, mindig találkoztam vásárlókkal. A török ember úgy viselkedik a könyvesboltban, mint az üzletekben általában: ráérősen kényelmesen válogat, belelapoz, beleolvas a kézbevevett könyvekbe, közben élénk társalgást folytat a tulajdonossal, aki rendszerint teával is megkínálja. Remzi könyvesboltja szépirodalomra és társadalomtudományokra szakosodott, folyóirat-választéka is figyelemre méltó, ezek mellett legfeljebb szótárakat tart. (Itt jegyzem meg, hogy a törökországi szótárvaszték elképesztően gazdag; ez nyilvánvalóan a nagy idegenforgalomnak tudható be. Csak török-magyar, illetve magyar-török relációban legalább öt-hat féle szógyűjtemény, társalgási zsebkönyv kapható, szakszerűségük azonban sok kívánnivalót hagy maga után.

Remzi fő megélhetési forrása könyves vállalkozása, de mint mondja, a nem túl rózsás gazdasági helyzet, a vágató infláció, a folyamatosan növekvő nyomdai és papírárak itt is erősen éreztetik hatásukat. Kérdésemre, hogy honnan és miképp szerzi be az árut, szemléletes választ kapok: éppen ottjártamkor látogatta meg őt az egyik nagy terjesztő (ilyenből három is van) munkatársa, kezében a nyomdából frissen kikerült újdonságokkal. A kiválasztott könyveket a boltok általában bizományba veszik át, havonkénti elszámolási kötelezettséggel. A kereskedőt megillető árrés kisebb, mint nálunk: húsz-huszonöt százalék. Remzi készletében — meglepetésemre — több magyar szerző törökre fordított műve is megtalálható, vevői azonban érthetően inkább a hazai szerzők műveit keresik. Természetesen itt is léteznek közönség-kedvencek: ilyen a fiatal Orhan Pamuk is, aki a mi Esterházy Péterünk stílusához hasonlíthatóan ír, regényei az angol és a német nyelvtérületek is kerestek. Nem volna hasznatlan, ha a magyar közönség is megismerkedhetne számos utánnomást megért műveivel.

Isztambulban Kemal Özer vendége voltam, aki jónevű költő és esszéista, s mellesleg egy kis kiadói tulajdonosa. A Pen Club vendégeként több ízben járt Magyarországon; műfordítással is foglalkozik: többek között egy-egy török nyelvű József Attila-, illetve Radnóti Miklós-kötetet köszönhetünk neki.

Kemal Özer ma már nyugdíjas, korábban a legnívósabb török irodalmi folyóirat, a „Varlik” főszerkesztőjeként dolgozott. Panaszodik, hogy kiadói vállalkozása keveset hoz a konyhára: drága a nyomda és a papír, nagy a bürokrácia, egy-egy ISBN-szám (a könyvek nemzetközi azonosító száma — a szerk.) megszerzése is hónapokat vesz igénybe. Könyvei különben szépek: modern tipográfiával, grafikával és persze számítógépen készülnek, már ami a szedést illeti. Saját kötetekben szeretettel emlékezik vissza a Magyarországon töltött napokra, az itt szerzett barátokra.

Két-három éve még nagy divatja volt az újságvásárlás révén beszerezhető könyveknek. A nagyobb lapok, hogy vásárlóik, előfizetőik számát növeljék, hasábjaikon kivágható kuponokat helyeztek el. Bizonyos számú kupon összegyűjtésével és a kiadóhivatalba való leadásával korábban értékes kézikönyvekhez, lexikonokhoz, atlaszokhoz lehetett jutni, amelyek különben nem kerültek normál könyvárusi forgalomba. Mára azonban az így megszerezhető könyveket kisorsították a különböző háztartási cikkek, kisgépek, de lassan ezek is lefutnak, mert az egymással versengő újságok nem győzik a „kuponvagdalók” kielégítését, s az egyre drágább ajándékok valósággal tönkreteszik őket.

Nos: ilyen a könyvpiac Törökországban.

♣ Tasnádi András

Forradalom a török iparjogvédelemben

Az iparjogvédelem két legnagyobb területén, a szabadalmról és a védjegyek oltalmáról Törökország viszonylag korán megalkotta saját törvényeit. Az első szabadalmi törvény 1879 márciusában lépett hatályba az akkori francia szabadalmi törvény mintájára. Vizsgálat szabadalmakkal kapcsolatban nem folyt, csak regisztrációs rendszer működött. Emberi és állati gyógyszerek és előállításuk nem voltak oltalmazhatók.

Az első védjegyjogtörvényt 1871-ben alkották meg, majd 1965-ben új törvény szabályozta, amely illeszkedett a nemzetközi fejlődéshez.

Egyáltalán nem volt viszont törvény az ipari minta és a földrajzi árujelzők oltalmáról. Ezek oltalmát csak úgy ahogy biztosította a szerzői jog, a védjegyjog, a versenyjog és a jog egyéb területei.

A nemzetközi szerződéseket illetően Törökország 1925 óta tagja a Párizsi Unió Egyezménynek, és 1976 óta a WIPO (a Szellemi Tulajdon Világszervezete — a szerk.) egyezménynek, de egyetlen más egyezménynek nem volt tagja a kilencvenes évek elejéig.

Nem volt az iparjogvédelemnek sem önálló intézményrendszere Törökországban. A szabadalmi- és a védjegyjogokat az ipari és kereskedelmi minisztérium egyik belső szervezeti egysége intézte.

Törökország a kilencvenes évek elején már égetően észlelte lemaradását ezen a téren. Olyan országokba, amelyekben az iparjogvédelem nem áll biztos lábakon, külföldiek nem szívesen ruháznak be, és ezeket az országokat nem tekintik megbízható üzleti partnernek. Törökország határozott célja, hogy erőteljesen bekapcsolódjék a nemzetközi életbe mind gazdaságilag, mind pedig politikailag. Erre földrajzi helyzete predestinálja is. A bizalomhoz azonban szükséges a szilárd jogrend, és az iparjogvédelem területén Törökország mindössze egy korszerűtlen, több mint száz éves szabadalmi törvénnyel és egy — csak félig korszerű — védjegy törvénnyel rendelkezett.

Az ország vezetői ekkor határoztak úgy, hogy az iparjogvédelem terén gyorsan fel kell zárkózni a világhoz. A lassú fejlesztés helyett a gyors fejlesztés útját választották, ezzel forradalmat hajtva végre.

Az első lépés a Török Szabadalmi Intézet létrehozása volt, amely törvényerejű rendelettel szabályozva 1994. június 24-én kezdte meg működését. Az intézet segítségével kevesebb, mint két év alatt két törvény, hat törvényerejű rendelet, két rendelet és öt végrehajtási utasítás született. Ezek a következők:

Törvények:

— csatlakozás a Szabadalmi Együttműködési Egyezményhez (PCT);

— törvény az iparjogvédelmi rendeletekhez kapcsolódó büntető eljárásokról.

Törvényerejű rendeletek:

— a Török Szabadalmi Intézet létrehozása;
— szabadalmi oltalom;
— ipari minta oltalom;
— földrajzi árujelzők oltalma;
— védjegyjog oltalom;
— átmeneti szabályozás az emberi és állati gyógyszerek és előállítási eljárásuk szabadalmi oltalmáról.

Rendeletek:

— csatlakozás a Párizsi Unió Egyezmény Stockholmi Szövegéhez;

— csatlakozás a Nizzai, a Bécsi és a Strassbourgi Egyezményekhez.

Végrehajtási utasítások:

— a szabadalmi oltalomról szóló törvényerejű rendelethez;
— a védjegy oltalomról szóló törvényerejű rendelethez;
— az ipari minta oltalomról szóló törvényerejű rendelethez;

— a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló törvényerejű rendelethez;

— a Török Szabadalmi Intézet Szabályzatához.

Ha ezekhez még hozzávesszük, hogy két éven belül Törökország csatlakozni kíván a Budapesti Egyezményhez, a Madridi Protokollhoz, a Védjegy Egyezményhez, a Hágai Egyezményhez és a Locarnói Egyezményhez, alátámasztottnak látszik a „forradalom” kifejezés. Két év alatt felszámolni az évszázados lemaradást — ez valódi forradalom.

Nem véletlenül volt kíváncsi annyi iparjogvédelmi szakember a világ minden tájáról a Török Szabadalmi Intézet konferenciájára, amelyet az intézet hároméves évfordulója alkalmából szerveztek. Jubileumokat ülni kerek évfordulókon szoktak, három év kevésnek tűnik a tapasztalatok levonására vagy ünneplésére. Akik azonban ismerték azt a feszített munkatervet, amelyet a Török Szabadalmi Intézet és kiváló vezetője Uğur G. Yalçiner maga elé tűzött, indokoltnak tartották a korainak tűnő beszámolót.

Isztambul külvárosában, Maslakon, a gyönyörű Princess Hotelben a Török Szabadalmi Intézet 1997. június 24—25-én nemzetközi konferenciát szervezett a következő címen: Az iparjogvédelem Törökországban és a világban („The Industrial Property Protection in Turkey and in the World”; Turkiyede ve Dünyada Sinai Mülkiyet Koruması). A kongresszuson több ország magas szintű iparjogvédelmi vezetői vettek részt, és jelen volt a török iparjogvédelmi szakértők színe-java. A kongresszust Ali Riza Gönül ipari és kereskedelmi miniszter és Michael Lake, az Európai Közöség törökországi képviselője nyitotta meg. Az elő-

* Szarka Ernő a Magyar Szabadalmi Hivatal elnökeként vett részt a konferencián.

(Folytatás a 14. oldalon!)

adók között külön meg kell említenem (az előadások sorrendjében) Uğur G. Yalçınert, a Török Szabadalmi Intézet igazgatóját, Bruce A. Lehmant, az USA Szabadalmi és Védjegy hivatalának vezetőjét, Bobrovsky Jenőt, a Szellemi Tulajdon Világszervezetének osztályvezetőjét, Ulrich Schatzot, az Európai Szabadalmi Hivatal Nemzetközi Ügyek Osztályának igazgatóját, Raimund Raithot, az Európai Közöség képviselőjét, Alberto Casadot, az Európai Belső Piaci Hivatal (Védjegy hivatal) alelnökét, Tudashi Ishiit, a Japán Szabadalmi Hivatal vizsgáló részlegének igazgatóját, Norbert Haugot, a Német Szabadalmi Hivatal elnökét és Manfred Raut, a Német Szabadalmi Ügyvivői Kamara elnökét. A nagyszámú hallgatóság képet kaphatott az iparjogvédelem nemzetközi és nemzeti szervezeteiről, törvényeiről, a török iparjogvédelmi szervezetek és az ipar képviselői pedig ismertették a hazai iparjogvédelem helyzetét, az eddig összegyűlt tapasztalatokat.

A kongresszus hallgatóinak módjában állt török és angol nyelven megismerni a török iparjogvédelmi „forradalom” termékeit, a törvényeket és törvényerejű rendeleteket gyönyörű kivitelben készült kiadványok formájában. Ugyancsak tetszetős formában állt rendelkezésre a kongresszus teljes anyaga.

Meggyőződhattünk arról, hogy az iparjogvédelmi törvények és rendeletek összhangban vannak a világ e tárgyú modern törvényeivel. Ezekből indokolt kiemelni néhány jellegzetességet.

A szabadalmi oltalom három formában létezik: a használati minta (ezt Magyarországon külön törvény szabályozza), amely tíz évre, a nem vizsgált szabadalom, amely hét évre és a vizsgált szabadalom, amely húsz évre szól.

A török szabadalmi rendszer modernizálásának első lépésében a gyógyszeripari eljárások szabadalmazásának tilalmát 2000. január 1-jéig, a gyógyszeripari termékek szabadalmazásának tilalmát 2005. január 1-jéig kívánták fenntartani. Ezt — nem saját kezdeményezésre — oly módon változtatták meg, hogy a tilalom mind az eljárásokra, mind pedig a termékekre 1999. január 1-jéig marad fenn, ugyanakkor bevezették az átmeneti oltalom fogalmát. Ez a gyógyszerészeti termékekre és eljárásokra vonatkozó oltalom különbözik magyarországi megfelelőjétől. 1996. január 1-jétől bejelentés alapján öt évre kizárólagos jogokat kell biztosítani az olyan termékekre és eljárásokra, amelyek szabadalmi oltalmat kaptak valamely WIPO tagországban, ugyanott forgalombahozatali engedéllyel rendelkeznek és forgalombahozatali engedélyük van Törökországban is.

Az ipari minta oltalom rendszere vizsgálat nélküli regisztrációs rendszer, amely öt évre szól, ez azonban négyszer meghosszabbítható, vagyis összesen huszonöt évig élhet egy ipari minta oltalma.

A földrajzi árujelzők oltalmának szabályozásáról első sorban a TRIPS egyezményt (a szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő kérdéseit szabályozó egyezmény — a szerk.), valamint az Európai Közöség irányelveit és rendeleteit vették figyelembe. Megkülönböztetik az eredet-

megjelölést („designation of origin”) és a földrajzi jelzést („geographical indication”). A bejelentést nem csupán a Török Szabadalmi Intézet közlönyében, hanem két országos napilapban és egy helyi újságban is közzé kell tenni. A földrajzi árujelzőről az intézet lajstromot vezet.

A védjegyoltalom jogi megújításában szintén a TRIPS egyezmény és az Európai Közöség irányelvei és rendeletei voltak a minták. Az új törvényerejű rendelet szerint oltalmazhatók a szolgáltatási-, minősítő- és kollektív védjegyek is. Az oltalom tíz évig érvényes és akárhányszor megújítható. A régebbi egyszerű lajstromozási rendszer helyett a fejlett európai országok vizsgálati rendszere érvényesül. A törvényerejű rendelet nagymértékben hasonlít az új magyar védjegy törvényre.

Az iparjogvédelmi rendeletekhez kapcsolódó büntető eljárásokat tartalmazó törvény szigorú igyekszik megakadályozni a jogsértéseket. A kiszabható büntetések mértéke a „től-ig” keretek közt megállapított pénzbüntetésektől a börtönbüntetésig terjed.

Az iparjogvédelem iránt való érdeklődés megmutatkozott az előadások utáni kérdések és viták terjedelmében. A nagyszerűen szervezett kongresszus e miatt időben néha el is csúszott. A hangos és sértőnek vélhető török nyelvű viták tolmácsolása gyakorlatilag lehetetlen volt — csak utólag értesültünk arról, hogy a heveség mögött nem volt harag —, ilyen a török nyelv és vérmérséklet.

Csak néhány számadatot ismertettünk arról, hogy milyen munkateher hárul a Török Szabadalmi Intézetre. 1996-ban 21978 védjegyet jelentettek be (15984 hazai, 5994 külföldi), ez a szám 1986-ban 5427 (4197, illetve 1230) volt. 1995-ben 1731 szabadalmi bejelentés érkezett (210 hazai és 1521 külföldi). 1985-ben ez a szám mindössze 593 volt (132, illetve 461). Ezen kívül összesen 389 gyógyszeripari termékre adtak átmeneti oltalmat 1995-ben és 1996-ban. Ezt a munkát 105 szakember végezte amellelt, hogy részt kellett venniük a feszített tempójú törvényalkotás előkészítésében is. Az új iparjogvédelmi feladatokhoz azonban ez a létszám nem elegendő, a tervezett létszám 209 fő. Az intézet továbbra is az ipari és kereskedelmi minisztérium felügyeletével végzi munkáját. A számokból kiderül, hogy a Török Szabadalmi Intézetnek bizony van még tennivalója az iparjogvédelmi tudatosság felébresztésében, ebben a nagy és rohamosan fejlődő országban.

A kongresszus külföldi vendégei részt vettek egy boszporuszi hajókiránduláson, ahol személyesen is volt alkalom beszélgetni Uğur G. Yalçiner elnökkel. Elismeréssel szóltam a két év alatt végzett nagyszerű munkáról, és meghívtam, látogassa meg a nagy hagyományokkal rendelkező Magyar Szabadalmi Hivatalt. Ha ez a látogatás rövid időn belül realizálódik, talán még lesz tanulnivalójuk tőlünk, de mi is tanulhatunk tőlük lendületet, koncentrált munkavégzést és elkötelezettséget. Bízom abban, hogy Törökország az élet egyéb területein éppen olyan gyorsan felzárkózik az európai normákhoz, mint tette azt az iparjogvédelem területén. A fantasztikus építési és fejlesztési láz, amely egész Isztambulra jellemző, ezt látszik alátámasztani.

HÍDVERŐ

„A ma embere ne a múlt sérelmeit idézze, hanem építsen
hidat a két nemzet között a közös történelemből.”

Süleyman Demirel

Süleyman Demirelnek, a Török Köztársaság elnökének — legutóbbi budapesti látogatása során kifejtett — gondolata alapján, a Török Füzetek HÍDVERŐ címmel külön rovatot hozott létre. A jövőben rendszeresen bemutatunk egy-egy olyan intézményt, céget, amely — megítélésünk szerint — partneri kapcsolatok kialakításával jelenős szerepet tölthet be ebben a „hídverésben”. A török intézményt magyar, a magyar intézményt pedig török nyelven mutatjuk be. Az első intézmény: a Magyar Tudományos Akadémia nemzetközileg is elismert Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézete.

KÖPRÜKURAN

*„Günümüz insanı geçmişin sorunlarını yaşatmak
yerine ortak tarihimizden iki millet arasında bir
köprü kursun.”*

Süleyman Demirel

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı sayın Süleyman Demirel'in en son Budapeşte ziyareti vesilesiyle ifade etmiş olduğu bu sözlerine dayanarak Török Füzetek dergisi KÖPRÜKURAN adıyla yeni bir köşe oluşturmaktadır. Bundan sonra dergimizin bu köşesinde — kanaatımıza göre — gerekli ilişkileri kurup bu köprünün kurulmasında önemli rol oynayabilecek birer kuruluş veya şirket tanıtmak istiyoruz. Türk kuruluşlarını Macarca olarak, Macarları ise Türkçe olarak tanıtacağız. Bu vesile ile ilk tanıtacağımız kuruluş Macar Bilimler Akademisi'nin uluslararası çapta takdir kazanmış olan Bilgi İşlem Teknolojisi ve Otomatizasyon Araştırma Enstitüsüdür.

Bilgi teknolojisi: araştırma ve geliştirme

Macar Bilimler Akademisi Bilgi İşlem Teknolojisi Araştırma Enstitüsü (MTA SZTAKI) 1964-te kuruldu. Bilgisayar teknolojinin yurdumuzda yaygınlaştırılmasında, özgün donanım (hardware) araçlarının geliştirilmesinde ve özel yönetim sistemlerinin gerçekleştirilmesinde, enstitü önemli rol oynadı. Diğerleri arasında makine endüstrisinde, bilgisayar destekli yönetim sistemleri alanında, değerli sonuçlar alındı. 1987-den itibaren Bilimler Akademisi ve yüksek öğretim kurumlarının bilgisayar ağına kurulmasında, bazı ağ ürünlerinin geliştirilmesinde enstitünün kesin payı oldu.

Halen enstitü çalışanlarının sayısı 300 dolayında. Bunların 200 kadarı yüksek öğrenim diplomalı araştırmacı ve geliştirme uzmanı, 60-tan fazlası da akademik derece (klasifikasyon) sahibi. Araştırmacıların yarısından çoğu 35 yaşından daha genç.

Enstitünün çalışmalarında en özgün nitelik, bilişim (enformatik), yönetim tekniği, uygulamalı matematik dallarında temel araştırmaları ve uygulamalı araştırmaları geniş kapsamda ilerletmek, bu etkinliklerde sağlanan özel bilgilerden hem AR-GE (araştırma-geliştirme) alanında, hem sistem tasarımı ve sistem entegrasyonu, yazılım (software) geliştirme ve danışmanlık kesimlerinde yararlanmaktır.

Enstitünün uygulama çalışmaları, sahip olduğu çok yönlü bilgi birikimiyle, büyük timler oluşturma yeteneğiyle, altyapısıyla ve koyabildiği maddi ağırlığıyla (istikrarıyla, sorumluluğuyla) üstünlüğünü gösterebildiği büyük ve karmaşık sistemler üzerinde yoğunlaşıyor. Bilişim ödevlerine çözüm getirmeden önce, "teknolojiyi" tanımaya ağırlık veriyoruz. Zira, ister sanayi, ister büro (muhasabe) sistemi konu olsun, anılan süreçlerin gereksinimlerine ve olanaklarına en uygun düşecek bilişim sistemini seçiyoruz, hiç bir zaman bunun aksini yapmaya yönelmiyoruz. Enformatik, amaç değildir; ödevi, kuruluşun temel çalışmasına hizmet ve destek vermektir.

Uygulamaların önemli teorik sonuçlarla bağlantılı olduğu birkaç ağırlıklı konuya kısaca göz atalım:

- Tıpta teşhiste, maliye-ekonomi alanında, teknolojik süreç yönteminde yapay zekâ yöntemlerinin kullanımı;
- Özellikle yüksek hızlı resim-tanıma alanında, örneğin tıpta mammogramların, echo-kardiogramların değerlendirilmesinde, kromozom analizi işlerinde, ayrıca baskılı devre levhalarının tasarımı ve denetiminde, hareketli resimler

TÜRKİYE'deki TATİLLERİNİZDE TEK İSİM

ALLEGRO TOUR

- Türkiye ve tüm Dünya'da Otel Rezervasyonları
- Tüm Dünya'ya Uçak Biletleri
- Kongre, seminer organizasyonları
- Rent a car, yachting ve her türlü tur organizasyonları

ALLEGRO TOUR

1. Levent No: 7, İstanbul - Turkey

Tel : 90 (212) - 281 01 14 (6 Hat) Fax : 90 (212) - 278 74 44

**ALLEGRO
TOUR**

- szállodai szoba foglалás;
- repülőjegyek foglалás a világ bármely városába;
- kongresszusok és szemináriumok szervezése;
- gépkocsi- és jacht-kölcsönzés és bármilyen túra megszervezése.

